

~~БС 14.974~~ 1935-3/4

ПРОБОЄМ

ЧАСОПИС
ПІДКАРПАТСЬКОЇ МОЛОДІ

РІК ВИДАННЯ ІІ.
ЧИСЛО 3-4.

ПРАГА
березень-квітень,
1935.

ЗМІСТ: І. К.: Т Шевченкові. — Іван Конашевич: Нація. — Стефан Родонах: Кроваве повстання. — Зореслав: Юнак. — Чи розбиваємо. — І. Г.: Чого хоче соціал-демократія на Підкарпатській Русі*. — Іван Дуфінець: Горожанські школи на Підкарпатті. — З листів: Осип Ковач: Число не дописало. — Федір Курах: Лист. — С. Р.: З преси. — М. Рішко: ** — Зореслав: Казка — Максим Сливка: Каїн і Авель. — Студенський вісник: Микола Підмалівський: Тяжке положення підкарпатського студенства. — Вікентій Шандор: Чи їх ми діти?! — Перші літературні спроби: Іван Конашевич: Поет і твір. — Хроніка: Юрко Біланинець: Філія т-ва „Пропаганда“ в Празі. Вісті. — Листування. — Пресовий фонд.

День виходу: 17. IV. 1935.

І. К.:

Т. ШЕВЧЕНКОВІ.

Достойно вклонимось перед Тобою нині,
 Перед Твоїм величним і геройським ділом,
 Що стало нам за народню свячиню,
 Що можність дало нам у світ глядіти сміло,
 Що від гірких розпук в лихій годині
 Боронить нас та дух кріпить і мляве тіло.
 Любовю щирою, чи гнівом, чи докором
 Ти відвертаєш нас від рабства та покори.
 І вже, як жебраки, не просим, не благаем,
 Бо нас провадить гордість духа Твого,
 Бо Ти відкрив нам обрїї безкраї,
 Відчути дав солодкість перемоги.
 І на Твій клич в дорогу виrushаем
 Сповнить наказ великий, смілий, строгий.
 І жертви падають за Твої Заповіти,
 І духом хрещені ростуть вкраїнські діти.
 І нині звершуєсь Твоя пророча мрія:
 З давних могил встають Залізняки та Гонти,
 Готовиться в похід отаман Гамалія
 Й ряди борців від Сяну аж до Гелеспонту
 Наказу чуйно ждуть жадні й готові діять.
 Так дійсністю стає пророча дума, сон Твій,
 Бо Твій незломний дух та всі слова яскраві
 Ведуть нестримно нас до Чести, Волі, Слави.

Нація.

Основою суспільності була родина. Родина розросталася і творила рід, а кілька родів, що жили побіч себе, творили племя. Таким-же природнім шляхом зі споріднених племен витворився народ. Отже народ є органічним і природним витвором життя людської громади, основаним на спільноті походження, на прожитті одної історичної долі, на любові і привязанні до одної землі, на витворенні одної духової і матеріальної культури та на одній духовості. Вже стариі народи мали почуття окремішності. Єгиптяни не любили чужинців. Греки звали їх варварами. Римляни пищалися римським горожанством. Жиди уважали себе вибраним народом і т. д.

Історія середньовіччя попри католицький універсалізм та феудальний устрій показала, що природний витвір людського співжиття — народ не може заступити штучна й механічна універсальна організація. Реформація, французька революція та інші історичні процеси покликали ріжні народи до вищої форми суспільної організації, що в 19 столітті витворили свої власні держави та стали суверенними націями: Бельгія, Греція, Сербія, Румунія, Норвегія, Німеччина, Італія, Болгарія, Албанія. Світова війна зrodila знову національні держави: Ч. С. Р., Польщу, Фінляндію, Литву, Естонію, Латвию. Сьогодні національні рухи поширюються на цілій землі між усіма поневоленими народами. Засада, що кожний народ повинен мати свою власну державу, стає суспільним законом і жадна сила не зможе зупинити цей природний гін кожної нації.

В науці довго не було однозначності у дефініції, що таке нація? Давніше істоту нації бачили у зовнішніх прикметах як мова, звичай, фольклор і т. д., потім — у державі. Сьогодні знаємо, що істота нації є в суб'єктивному почутті національної відрізності та у волі до всестороннього розросту й могучості. Тому націю не є механічна зліпка певної скількості людей, що однаково говорять, або мають одну віру, або живуть в одній державі, але не мають одного духовного змісту і спільної волі.

Бо нація це найвища природня форма "родського співжиття, що моральна збірна особа свідома свій історичній традиції, своїх цілей і світової місії та злютована єдиною волею до боротьби за них. Це поетично схопив дуже влучно Т. Шевченко пишучи своє „Посланів до живих, мертвих і ненароджених земляків моїх в Україні й не в Україні сущих.“ Тобто нація не обмежується сучасністю, то є одним поколінням; виростаючи з минулого, вона живе для майбутнього. Істота нації є вічна.

Натомість людство не можна класифікувати за найвищу форму суспільного співжиття. Людство існує лише як абстрактне поняття. Ми не відчуваємо органічного зв'язку з людством так, як на прим. свою приналежність до родини чи до нації. Як нема „людини по собі“, яка не належить до якоїсь нації, так нема „абсолютного людства“, що не ділиться на нації. Тому неправильне твердження, що нації у

майбутньому зникнуть. Навпаки, історія показував тенденцію творити все нові нації і правдоподібнішим є твердження Кайзерлінга, що бу душчина побачить ще більше націй ніж знала їх минувщина. А тому якої форми не прибере взаємозалежність між націями, вони завжди будуть існувати.

Нація складається зі станів, зглядно клас, що мають свої інтереси, тому між ними є тертя, змагання. Але і їхня повязаність між собою є очевидна. Стані себе взаємно потрібують та доповнюють. Отже змагання станів далеко не виповнює істоти національного буття. Тому-то соціалістична ідея безоглядної класової боротьби є страшною помилкою з погляду інтересу цілості, цеб-то нації, а не з погляду інтересів станів, чи відносно клас, або навіть одиниць. Як стан так одиниця свої інтереси повинні упорядковувати так, щоб не були на шкоду цілості. Тому також помилкове і невідповідальне в становищі лібералізму, що перецінює одиницю та протиставить її суспільній цілості. Одиниця і стан завдають своє існування нації, тому повинні спрямовувати свою працю і творчість на її добро. В добрі нації завжди міститься і добро станів чи одиниць, але вигоди одиниць чи станів не завжди є корисні для нації.

Стефан Росоха:

Кроваве повстання.

Під цим заголовком принесли вісті деякі чеські газети про повстання українських сел Межилаборецького округу. Чи було то повстання в модернім значенні того слова — неможна сказати, бо не було систематично підготовлюване і організоване. Але що то було, свого роду, народне повстання — то правда. Як бачимо, причинами того повстання були моменти не лише соціальні, але також національно-політичні. Тому народне повстання Межилаборецького округу неможна уважати тільки якимсь бунтом невдоволеного й розаптованого натовпу.

Дещо з історії.

Коли мова йде про народне повстання Межилаборецького округу, то гарто пригадати з історії, що повстання в житті нашого народу ве в вовиною. Повстання ст... уть, що український народ на Підкарпатті в частині лицарського нар... що в критичні моменти жертвує життя в оборону свого права і свободи — йде з вилами в руках проти баґетів і куль.

Вже з найдавніших часів мавмо народні повстання на Підкарпатті. Більші з них: Першим було державне повстання Петра Петровича між 1310 та 1321 роком, що він зорганізував його проти угорського короля Карла В. і просив галицького князя Льва II., щоб прийняв угорську корону. Другим було повстання кметів проти магнатів в 1335 році. Третім — повстання „куруці“ під проводом Юрія Довжі против шляхти в 1514 р. Здавав його Іван Запольський варварськими звірствами і жорстокостями. Довжку спалено живцем, 70.000 селян убито і 50 сел спалено. Четвертим було повстання Івана Цісара в 1631 р. против панів на Потіссі. Пятым було повстання земляців в 1686 (?) році. Шестим — повстання Раківці в 1703—1708 р. Семим — повстання сіришків в земляції в 1831 році, що дало тему до написання пісні „Над Татром ся баска“. Як бачимо на Підкарпатті було сім великих народних повстань.

З цею назвою принесли перші вісті про повстання українських сел Межилаборецького округу всі чеські газети. Комуністичні газети потім скоро свою „помилку“ направили. Оттак „Руде Право“ пише: „Недільне „Руде Право“ писало про словацьких селян в Чертежнім і околиці. То є помилка. В цілому Межилаборецькім округом немає ні одного словацького селянина. Місцеве населення творять виключно карпатські українці. В тих округах сягаючи аж до Спишської жупи живе в компактній масі 154 тисячі українців. (Тут також „помилка“! На теперішній т.зв. „східній Словаччині“ живе більше, як 200 тисяч українців. Це стверджує і мадярська статистика з 1910 року, і навіть вона нашла там вище 200 тисяч українців. Правда чехословацька статистика з 1921 р. знайшла там тільки 85 тисяч, а в 1930. р. вже 95 тисяч українців. Чи не смішне? Український народ за 20 літ замісць розмножиться, зменшився більше як наполовину. Але знаючи плодовитість нашого народу, сміло можемо сказати, що від 1910. р. до р. 1930 він з 200 тисяч мусів бути розмножитися найменше на 230 тисяч! — Прим. С. Р.). „Мали би належати — продовжує „Руде Право“ — властиво до Підкарпатської Русі, але бігом 16 літ Чехословаччині не була та адміністраційна праця дотепер проведена. Границя Підкарпатської Русі в визначена старою демаркаційною лінією, з року 1919. І так українські округи в близькім сусідстві Ужгороду в адміністровані з Братислави на 600 км. віддаленої. Ті українські округи в адміністровані головно словацькими урядниками, що не научилися ще від перевороту по українськи“. А що? Научилися чехи на Підкарпатті по українські?!

Межилаборецький округ.

В 1914 році:

Цілий округ під час світової війни був зовсім зруйнований. Тут довгий час був головний фронт. Населення було цілком ожебражене. Всі дороги розбиті. Із сел Чертежного і Габури, де почалося повстання, осталися тільки останки розбитих стін. Населення не мало ані одної скотини, ані сотника в кишенні. Осталася йому тільки пуста, неврожайна земля, розрита кулями і засіяна людськими кістками.

В 1930-35 році:

Від тоді минуло двадцять літ. Але населення зістало дальше в біді. Марно домагалося і домагається нагороди за школи спричинені світовою війною, що держава повинна виплатити на основі мирових договорів. Дороги розбиті до сьогодні, крім тої, що веде на границю. Все постарому, незмінилося нічого. Правда в долині настала зміна. В Требішові вибудовані нові касарні, в Гуменім є нові віли (палати) нових державних урядовців, але більш нічого.

Його населення:

Як вже згадано, край від Кошиць на схід не є взагалі словацьким. Найбільше число населення творять тут українці, потім прийдуть словацькі і мадярські. Крім того є тут острови німецьких колоністів з XII. і XIII. ст., коли король Ієзус II. покликав сасів на колонізацію і поселив їх в Спишському комітаті між 1141 і 1161 роком. Особливо після нападу татарів поселено німців на Спиші

і Шариці і далі на схід. Живе ще там велике число юдів, що були з давніми пам'ятками нашого народу.

Зубоже населення в тепер покинуте на поталу всіх паразитів а чужих політичних партій, що доказують 32 кандидатки до сільських виборів. І хто має видержувати стільки паразитів і далеко більш коштовний державний апарат, ніж в багатій Чехії? Мадярські і словацькі селяни живуть в урожайних долинах і в захищених до певної міри великомаєтницькою політикою аграрів. А на покриття діяльності — українці. Тому проводиться там в українців екзекуція за екзекуцією і забирають останню корову, останнє поросі.

Як там живуть люде?

Цілий край в гірський і бідний. Його населення є чисто українське. Немає ні одного словацького, а все таки цілий край ще до сьогодні належить до Словакії, що провадить систематичну словакізацію і надіється в скорій час цілий край вповні засловакізувати. Але не станеться так! Хоч чехословацька статистика похоронила український народ на „східній Словаччині“, але він оживає, він воскрес, бо зовсім недавно — рознеслася вістка по світу, що 220 сел домагаються українських шкіл замісць словацьких на тій самій „словакській східній Словаччині“!

Все українське населення живилося з дерев'яного промислу. Але аграрна політика зробила всьому кінець, бо знеможливила Мадярщину довід до Чехословаччини господарських продуктів, а та перестала відбирати наше дерево. Через те в лісах праця впала і тепер при найбільшій труді заробить там робітник 3—4 корони денно. При тім землі не має майже ніякої. Во що в того, що має пів „голда“ (морга) неурожайної землі під бараболю і ячмінь, який потім стовче у воді зварить, червонує сільлю, що в для скотини, посолить та ість. У Чехії від такої їди навіть поросі утикало б, як то писали чеські журналісти. По думці лікарів, уживання до їди нечищеної червоні солі, що є виключно для скотини, несе за собою протягом часу сліпоту або глухоту. Але мимо того чеська аграрна партія на Підкарпатті твердить, що наше населення в аграрні (землемаєтнє) і що йому не так зле живеться.

До той біді ще залишано ходити до Галичини на торги. До Америки теж не можна. Отже за всіх боків здушилися і руїни народу в сітці безвихідного голоду. Є відказане на те, що собі заробить у тих не людських обставинах і на урожай із своїх вузеньких і коротких нивок. Як вже сказано, робітник заробить в лісі за день 3—4 Кч. Господар з кіньми 15 Кч денно. Коли має свій ліс, нарubaє віз дров і повезе до Межилаборецької дістанції за нього 12—15 Кч. Коли йде з одним кілограмом масла дві або й три години на торт до Межилаборців то дістане за нього 6—8 Кч. За 1 кг. синячого мяса 2—3 Кч. За вигодовану гуску 6 Кч. За 4—5 яєць на торії в місті 1 Кч. Наведені ціни були точно потверджені журналістами в присутності аграрного начальника округу, що перед тим твердив, що в окрузі не є так але, щоби народ мусів бунтівувати.

Отже з тих заробітків, з тих цін має український селянин платити податок на удержання коштовного державного апарату, з того має живати цілий ряд всіх паразитів, починаючи юдівським корчмарем, а кінчаком мадярським і словацьким адвокатом, з того має платити проценти за долг. Як принесли чеські газети із 600 Кч платити український селянин 150 Кч проценту і надати, тобто позичка на 25%.

Хто і як урядує там?

Чеська газета „Гало новини“ пише: „Населення є тут українське, півки юдівські, мадярські і словацькі. Державний апарат складається тут в більшості з словаців аграрно організованих. Чехи є тут лише жандармами і фінансами. Коли Глинків „Словак“ говорить про чеських „аграрів“, що володіють тим краєм, так є то пустий обман. Окружний начальник в Межилаборцах є словак, комісар політичної справи

словак, екзекутор також. Голова „Рільничої каси“ словак, в аграрній монополії діється словаки із жидами. Але один із словацьких урядників тут же зазує слова по українські, хоч урядує тут вже літа. Словаки буржуї дивляться на „русканів“ дуже погордливо. Словом музат найшов чорнішого як в сам.“ А не те саме роблять чехи на Підкарпаті?

Як почалося повстання?

Повстання вибухло в селі Чертежнім, де (як і в цілій околиці!) не заробить робітник на день більше як 3-4 кч., де цілий край є господарчо здушений з одного боку польськими границями, з другого боку неаробленим торговельним договором з Мадярщиною, де бараболі осолені сілью для скотини і товчений ячмінь зварений у воді в одиночною Ідою населення, але й того немає досить, де школи в будинках, в яких цигане живуть, де в цілім краї панує господарчо і політично аграрна партія, де за порцю (податок) беруть останню корову і останнє порося, де лихварі, жidівські корчмарі беруть за позичку нечувані проценти, де панує біда, хворота і де люди, недодавочі, вмирають згоду.

Повстання почалося в селі Чертежна, потім перенеслося на село Габуру і на сусідні села. Почалося тим, що у вівторок 13. березня прийшов податковий екзекутор до селянина Димуна, щоб взяти його корову за податок. Син Димуна екзекутора не впустив до хліва. Екзекутор пішов за жандарми. Коли жандари вступили до хати Димуна, тоді зібралися селяні і заняли цілий двір. Жандарми хотіли відвести Димуна на касарню. Але селяні, яких вже було на 200 осіб, узброєні колами, вилами і камінням домагалися: щоб Димуна пустили, щоб всі екзекуції застановили і щоб людям виплатили за шкоду із світової війни. Коли жандари не хотіли відпустити Димуна, тоді всі селяні кинулися на них і зачали бити їх хто чим попав. Жандарми з екзекутором ледви втекли до касарні. Кажуть що жандармів найбільше били жінки.

В той час до Чертежного прийшов новий екзекутор окружного суду з Михайлівців і урядник одного адвоката із Межилаборців, що також хотіли секвеструвати. Але розлючені селяни напали на них і збили до крові, що ледби могли втекти до жандарів.

Другого дня, окружний начальник із Межилаборців вислав 14 жандармів до села. Коли прибули на місце, як подає звіт міністерства внутрішніх справ, хтось задавонив на поготівля і селяни знову збеглися. Жандарми розігнали їх товкачами. Селяні розбіглися по дворах і садках та зійті кидали каміння, дрова, а з поодиноких хиж стріляли з рушниць і револьверів. Жандарми також стріляли. Поранено двох жандармів. Ситуація ставала чим далі, тим більше для жандармів невигідною, бо повстанцям приходили на поміч селяні із сусідніх сел. Жандарми телефонічно просили допомоги із Гуменного. Тоді селяні розірвали телефонічні дроти і зачали демолювати (нищити) касарню. Вибили всі вікна, поодбивали стіни і попроламували в кількох місцях стріхи.

Тим часом з Гуменного приїхали автом 20 жандармів. Виступили перед селом Габурою. Там напало на них біля 100 людей і зачали бити їх камінням і дровами. Жандарми відповіли стрілами. Селяні розійшлися по дворах і стріляли також із хат та із зашитих плотів. Знову були ранені два жандарми. Настав вечір і жандарми спішили до Чернечного. Хтось дав світляні сигнали і за селом Габурою знову селяні стріляли на жандармів і двом були прострілені шоломи. Кажуть що стріляння здавалося наче з скоростріла (кулемета).

Другого дня повстання продовжувалося в Чернечному і в сусідніх селах. Але тому, що уряди післи туди богато жандармів, яких було на 270 озброєних від п'ят до зубів, перед таюю переважаючою силою селяні відійшли і поховалися в лісах, а деякі втекли до сусідньої Галичини. Після цього жандарми переводили слідство і арештовання у селах.

Дня 17. березня в напрямі до села Габури на кожнім кроці був жандарм, а в самім селі здавалось, що живуть самі жандарми, бо крім жандармів не було видно ані одної людини. Так само виглядало село Чернечне. Картина цілої околиці виглядала сумно, опущена, як по нападі татарів.

Причини повстання.

Головні причини повстання в кількох селах Межилаборецького округу вже були і вище сказані. Але варто їх пригадати ще раз. Бо ж через ті причини селяні вели двовічний бій із жандармами.

За „Чеським Словом“ — ... селяні душить біда і вони свої маєток чи далі більш задовжують. Розігрує їх, що уряди від них безоглядно вимагають податок в лицьтвах продають їх останній маєток, хоч на другому боці держава довгує їм нагороду за шкоди із світової війни, що І обіцяє виплатити вже кілька літ. Окружний уряд вже перед трьома роками обіцяє їм, що постарається, щоб податок не був тимчасом вибіраний. Але все таки екзекуції не перестають.

Після „Лідових Новин“ люди там „живуть у великій біді. Хліб у них з молою, отруб і вівсяної муки в гірший, як той, що Ім під час війни, але і того немає досить. Як велика є біда, указує дійсність, що в селах увівнюють для солення лише маржинської червонової солі. Селяні курять замість тютюну листя, корона є у них рідкістю.“

Чеський журнал „Пржітомност“ пише: „... забирають корову, але не забудьте що та корова є для того селяніна як раз стільки, як для нас після (місячна платня), виникло їх і цілу родину. Тому не дзвійте що під час екзекуції — коли має вибирати, або умерти із своєю родиною з головою, або дати ся замкнути і... унеможливити екзекуцію... То ве в нікя психологія винесеної в інстинкт самооборони, останній спосіб оборонитися проти съектуального неможливого вибрання податку. Є випадок що за 20 корів надається чоловіка з родиною до корову, єдину годівницю родини. За 20 корів надається чоловіка з родиною до розпуки — і то при екзистенції і важності закону про екзистенційний мінімум“

Деякі думають, що причиною теж були аграрні збори і насильство селянів замісць того, щоб вислухати пусті балашки аграрних агентів і насильство аграрних общинок, кинулися на тих аграрних слуг і обізди їх до крові та викинули на вулицю.

Аграрні промовці (агітатори) — як пише „Право Люд“ — хотіли засланити селян. Казали, що самі постараються направити, як ю екзекутор допустить законності. Але селяні відповіли: екзекутор прийде забрати податок теж що той податок відголосований... Більш як відомо з проблем, коли вели збіжевий монополія.

більшість селян, що „Народні Лістя” пиши, що повстання селян проти польської влади складає під польським захопленням злочин і грех. Ті газети викликають погані почуття.

Цікаво, що про що один дуже важний момент у причинах повстання в Межигірському краї, чеські газети (крім комуністичних) відмінно не згадують. А то про момент національно-політичний. Про те якіше „Рус. Нар. Голос” і подія розговір із селянами, в якій вони заявляють: Ми хочемо тільки своє і домагаємося прилучення до Підкарпатської Русі.

Прилучення Пришвіцького (від річки Попраду і Кошиць на схід) до Підкарпаття домагається, все в населенні. Всі народні афади, що лише на Підкарпатті відбуваються, все домагаються негайного прилучення Пришвіцького до Підкарпаття. Але голос всього українського народу під Карпатами був голосом „занікуючого в пустий”. Пришвіцька до сьогодні осталася під Словаччиною. Там не найдете ані одного напису в урядах по українській. Там в уряді ніхто не знає по українській. Там до українських шкіл дають словацьких учителів. Там замість українських — закладають словацькі школи. Там словацізують українські шалені темпи. В іх чорній роботі допомагають ім „інші” — московсько-фільські греко-католицькі священики (чеські вітмаки), що говорять переважно по мадярській, потім по словацькій а на кінець з тіжкого намагають висказати їхнька слів „по руськи” амішаннях із словацькими і мадярським виголосом.

Повстання адушене.

При помозі більше як 270 жандармів з рушницями і бійстами в руках повстання здавлено. Вже арештовано більше як 60 селян і відведено до Кошиць, а з 80 селян втекло до сусідньої Галичини. Гірко пострадають многі селяни, але чи від цього зміниться положення краю? Знавкою, що ні! Чеська газета „Гало Новіні” пише: „коли б народні і соціальні провідники в Празі бачили через свої корита на крок перед собою, мусіли би бачити, що той край належить до най-експонованіших в республіці. Коли б могли бути народними і соціальними, тоді опиралися б на українців, що творять більшість тутешнього населення. Можна б помогти українському люду. Можна би вести заміну торгівлі деревом за збіжжя в Угорщині. Можна би організовувати тут працю, бо ж нема в Європі більш занедбаного краю. Але потрібно би передусім залишити рукою розбити міцну сіть тутешніх паразитів на селянах.” Але це не станеться, бо як пише даліше та газета: В Празі пан соціаліста Ірж Бенеш, хоч би за мак розумів і взагалі хотів розуміти тутешні відносини, пише (в пресі народно-соціалістичної партії: Чеське Слово, А-Зет і др.): „Що ж, не маємо закон, на основі якого можна післати комуністичних і національно-українських підбурювачів на 10 літ до криміналу?” Так, так, пане соціалісто! Помош ламати собі голову якимсь проблемом, як платити собі жандармів і маємо закон, на основі якого можна післати невинніх людей на 10 літ до криміналу. Це в найліпше! Словом, по соціалістичному!

вийдуть такі люди яких потрібув народ; або коли взагалі цінні люди не вийдуть? Те саме відноситься до середніх та народних шкіл. Сільські хто в нас проти цього вла бореться? В чих руках в допомогові та вариства голодуючим Верховинським дітям? Сільські публічні збори відбилися наша Шкільна Матка для наших бідних учеників? і т. д. і т. д. Подивімся лише на чехів, як планово переводять подібні акції та як дбають і про фінансну відбільність своїх молодих горожан. У них молоді. В Празі стрінеться цілі десятки людей із скриньками які вибирають на Чеську школу матку, а у нас?

З „Ъ“, „В“ та „О“ ми вже покінчили, тому приступаймо до дальніої вже планової та систематичної праці. Союз П. У. С. в Празі подав думку, аби:

- 1) реорганізувати Шкільну Матку, надати їй ширше поле діяльності на відріз чеської, або
- 2) коли були якісь перепони, заложити таке самостійне товариство, та почнати плановиту роботу на інші, на якій ще ніхто досі не сів. В цій справі винні Союз під час Великодніх свят своїх депутатів до різних міст Підкарпаття, тому просимо справу добре обдумати.

ПЕРШІ ЛІТЕРАТУРНІ СПРОБИ.

Іван Конашевич:

Поет і твір.

В давніх часах дивилися люди на поета як на якесь надприродне істото, що має силу й хист виявлювати й відгадувати волю богів; вірили, що через поетів промовлюють собі боги, тому-то на поетів дивилися як на півбогів або надлюдів. Але привідаючись близче до життя поетів, люди спостерігали незвичайну їхню вдачу та часто бачили, як поети пишуть свої твори в дуже короткому часі. Це заводило людей порівнювати хвилину яворого надихнення а божевільним захватом і тому многі уважали поетів за людей непорядальних чи просто хорих.

Сьогодні, коли психологія виявила не одну тайну людської душі, можемо в певністю сказати, що оба агадані погляди поет-надлюдина, поет-божевільний — неправильні. Психологія каже, що поет це людина як і всі інші. Суттєвої різниці між ними нема. Просто в поетовій душі в такі самі, що й у душі всякої людини, лише перебігають а більшою силою та яркішим відчуттям.

Отже, дивлячись на розквітле дерево, поет перекине гверту весняну силу, впивається красово, музикою барви і гуданням бджіл, потрапляти на квіти, та дихав інші пахощі весни. Так поет відчуває розквітле дерево вором, слухом і нюхом, тому його сприята заспокоєність.

вінчаного світу сильніше ніж відчуття ладини не-поета. І якраз сильніше аміслове сприймання світу та глибоке враження, що вістє в його душі — це перша ріжниця між поетом і не-поетом.

Не поет дивиться на світ та природні явища поверхово, тому явища не залишать в його душі глибших слідів.

Натомість у поета почування є сильніші, глибші, тому й залишать незалежні сліди.

Другого ріжницю між поетом і не-поетом — це вміння зліватися в зв'язання з чинцями життя й природи. В нашім примірі — поет зазявляє, що він сам перемінився в розквітле дерево; відчуває, як сохи з коріння підсилюючими струмами пливуть до квітів, будячи в цілім організмі силу та свіжість. Так поет хоче відчути єтото кожної річки, кожного явища. За кожним явищем шукає причину, наслідок та амісль, ціль. Тому не дивиться лише на поверхню, а старається проникнути і до середини, бо лише там знаходить правду та закон. Такою дорогою забагачує поет свої духові сили та досвід і потім вкладає до своїх творів.

Пишучи твір, поет при відповідній нагоді пригадав собі розквітле дерево. У людей не-поетів, враження, що збудило дерево, буде не-глибоке, тому слід у душі застов історій. Вони не можуть ярко уявити розквітле дерево. Натомість поет має дуже яркі та виразні уяви про річки, що їх колись спостерігав.

Поет задумав написати оповідання про переживання дівчини, що є перед весіллям. Дівчина і бояться такої зміни, але й бажає її, бо кохася своєго нареченого. Поет задумував змалювати, як дівчина перемагає страх і в піднесенім настроєм йде на зустріч новому. Як не найкраще перевести? Поет уявити розквітле дерево і порівняти його з дівчиною.

На прямі, дівчина, що є перед весіллям, йде за село до своїх подруг. Думи обєднують її душу і її робиться страшно. Думи, як близькі, літають їй в голові. В такім роздрожливім настрою побачить розквітле дерево. Його краса вродить у дівчині думку, що й вона сьогодні розквітле дерево, бо її вона проявляє весну. Поет покаже як дівчина зв'язаністю з деревом і не приходить до переконання, що перехід від дівчини до жінки є властивий всій природі. Не треба її боятися, але треба бути піасливим бо це закон життя; це най-важливіші його хіді.

Так приблизно використовує спостереження та враження поет при творенні. Зі споминів та вражень складає події і личить їх своїм досвідом. Не лиши пам'ять, але теж уява фантазія трають при творенні велику роль. Фантазія буде на дійсних образах і враженнях, але упорядковує їх методично, творчи в них новий світ, нову щільність. Що поет спостерігає довгими роками, вкладає то в одно оповідання, через те виглядає, що оповідання наповнене життю, що життя в оповіданні має ясні закони, ніж у дійсності. А так і позицію бути, бо завданням літератури не в фотографувати дійсність, але й завданням в розмежувати і змінювати до кращого ту дійсність.

Література не лишезеркало, що відбиває те, що є, але теж і молот, що формує дійсність. Тому її називається ці робота, творення, що творити.

Поет живе в певній добі та в цьому живеть наші. Ці два чинники мають вплив на всікого поета, формуючи його світогляд. Світогляд є двоякий: ідеалістичний та матеріалістичний. Ідеалістичний світогляд учить, що ідея, дух кермують світом і життям. Тому це в змістом життя. Світогляд матеріалістичний учить, що причинною життя є матерія, та що дух є лише наслідком існування матерії. Думка чи на зміслом та ціллю життя поє приходить до переконання, що життя красне, що в життю треба змататися за правду. Таке світоглядування є оптимістичне. А коли поет переконаний, що в життю панує зло та що життя не має нікої мети, тоді його світоглядування пессимістичне.

Кожний поет має якесь світоглядування та світогляд. Той світогляд ширить між читачами. Тому на юному велике відповідальність перед нашію, бо один світогляд швидко і рокладає національну силу. Ця відповідальність вобовізує кожного поета, щоб витворив собі добрий світогляд і щоб за твори єї відповідальність. Добрий світогляд мусить бути всеобіймаючий та додатній.

Тому-то поет, випускаючи між читачів свої твори, мусить добре подумати над тим, чи його світогляд добрий, чи відповідає потребам юні та чи хоч трохи задоволіні ти національні потреби.

ХРОНІКА.

Юрко Вілінинець

Філія Т-ва „Пресвіта“ в Празі.

Загальні збори філії відбулися 17 березня 1935. Збори відкрив і проводив голова філії п. Стефан Рогоза.

Діяльність працької „Пресвіти“ від п. заснування 9 червня 1934 до 17 березня 1935 виглядала так в числах: Відбулися 1 Надзвичайна загальна збори, де була прийнята зміна статуту на засіданнях засновано в Празі філія „Пресвіти“ в підвалі і буфетом, остання може здійснитися в наступній частині будинку „Пресвіти“ в Празі. Дали відбулися 11 видавничих зборів, з того 2 збори яких були приватні засіданнями 1 розділення референтур, 24 збори яких відбулися з 41 рефератом і 64 докладниками. Складом зборів 54 збори з 60 аж до 100 слухачами (зменшеними), 19 говоривши заже з складом з 7 різних національних союзів та програмами; 4 літературно-мистецькими зборами; 2 прогулками до окопів Праги; 6 чайних вечірок з учасниками літературно-мистецьких вистав; 3 научні курси (переглядом та науковими доповідями) та семінарський, кеденса жого поєднано з переглядом літературно-мистецьких зборів; філія має читальне залі мистецької бібліотеки, що має 780 книг. Бібліотека 167 книг, обі їх не було каталогів і не можна було зробити їх відомими. Вона бібліотека мало 1500. Книги в читальні з 30 засіданнями зберігаються під час зборів. Вона була для „Пресвіти“ 62 працьметрична зала зі складом 1000. Але вона відкрита всім членам працької „Пресвіти“, якож є її 1000. „Пресвіти“ в буфет, що має обороту на 2000 засідань та 1000 зборів на 1000 засідань. Бібліотека (більші обсяги обсягу бібліотеки „Пресвіти“) має 10 засідань на 9 червня 1934 до 17 березня 1935, роботи зупинялися на 1000 засідань. Складом зборів було засідання „Пресвіти“ не дістало зовсім засідань, якож засідання відкладалися. Більші зупинялися до кінця березня. 10 засідань зупинялися, що засідання зупинялися до кінця березня. 10 засідань зупинялися, що засідання зупинялися до кінця березня.

Число союзників на рефератах було від 1500 до 2000, а на театральних виставах від 1500—1800. Рекламували членів клубу працівник "Просвіти" 239, що є великою і прискореною.

"Просвіта" мала в центрі Праги гарно заражену ложівку (окраса і меблі — відмінні "Просвіти"). Хто прийде до Праги, може підібрати — Адреса: Прага 1, № 194. Відкриття 4-го Дня народження "Просвіти" відбулося вже від 7 години рано як до пізньої ночі. День народження "Просвіти" відбувається як 100 осіб, в більшості філіалів членів в Підкарпатті.

Союзники "Просвіти" пожажали своїм членам таким способом: На місцевих концертах було роздано деяким членам даровані одяги і взуття; дано або замінені після цих членів безплатна пічка; кілька разів була делегація на Міністерство соціального опіки, Червоний Хрест, Жандармерія Президента і по різних соціальних установах, де було багато наобічно, але потім скінчилось без успіху, бо всіх було говорено нашій делегації, що вони не знають, що ці членки можуть робити, в не є в нашими. (Підкрайніше наше — Ред.)

Культурно "Просвіта" працює для своїх членів дуже багато, як також для всіх працьових українців — своїми науковими курсами, складинами, рефератами і театральними виставками.

На загальних зборах була висловлена Відділом ширі подяки всім хто спричинився до розвитку "Просвіти". А далі загальні збори відстуваючому голові філії в Стефанії Розсохі одноголосно удалили прямі заняття і протоколарну пам'яту до його заслуги при заснуванні і розвитку працьової "Просвіти".

На зборах була одноголосно прийнята офіційна канцелятка, яку поставив відстуваючий Відділ, в то: голова — Петро Бейдя, студ. техн., і містоголова — Др. Ярослав Бойчук. І містоголова — Мартина Штімац, секретар — Ігор Білонинець, заступ. секрет. — Мирослав Небесний, студ. філос., скарбник — Михайло Бобович, студ. філос., бібліотекар — Іван Густій, господар — Василь Січак, члени: Іван Мічак та Іван Камін.

Голова Ревізійної Комісії — Стефан Розсоха, студ. філос., члени: Іван Руснак і проф. В. Мартос.

Збори закінчилися в доброю надією на будуще!

Ще дещо про прапор.

Наш народний синьо-жовтий правор, зовсім справедливо узаний за прапор України. Генер ще потребує, щоб всі наші культурні, освітні, політичні органи підтримали, ініціюючи, товариства подали свої домагання, щоб Красний синьо-жовтий прапор був обов'язково вивішуваний коло державного прапору на всіх святинях та всіхде там де є вищешаний прапор державний. А головно, щоб вищевказані організації самі вивішували синьо-жовтий прапор під час нац. свят, а обов'язково всі школи в церкви.

Як бореться український народ в поляками.

Не можна пізнати уянти собі яке також положення поневоленого українського народу на Західно-українських землях. Страшне генодарське визискування зі сторона польськів, здергування в культурному розвої, ніжкою політичної свободи, а во того ще польською наганкою, польським багнетом і куля, словом польською "нацифікацією". Але всетаки український народ не підлягає і бореться в окупантів всіма способами.

Передусім бути тепер по селах конфліктів і доношів польські. Як доношіть газети, селане, до нестаки забили конфіденцітів-злодіїв у багатьох селах. Нарубка і старші селяни ставлять також належний відповідь польській польщі і т. зв. "стягільцям". (стрільцям).

І цій боротьбі на своїй землі в поляками перед веде молодь. Старше громадність все є до підтримки молоді.

Шільна молодь також має багато праці в польських учителях. Місто польського гімназії діти свідчать "Це не вмерла Україна", у польських державних святках не беруть участі, приважають польські прапори, пишуть портрети Пілсудського і т. д. Прав слідстві і на суді діти держаться мужно, як клопоти такі дівчата. І в такі їх відмови зізнань!

Так в певниній боротьбі з окупантами гарячиться дух народу до часу, коли він рішучим завитком вимете ворогів в українській землі.

НАША СИЛА В НАС САМИХ.

Місяць Май — місяцем часопису ПРОБОСМ.

Редакція часопису підкарпатської молоді ПРОБОСМ проголосовує місяць Май — місяцем часопису ПРОБОСМ в 1935 році.

З тієї нагоди виписуємо

КОНКУРС

на поширення часопису ПРОБОСМ. Участь в конкурсі може взяти всійкий читач ПРОБОСМ.

Умови Конкурсу:

1. Хто здобуде до 31. мая 10 передплатників, що до того дня заплатять передплату, дістане гарно переплетений перший річник часопису ПРОБОСМ. Всього п'ять цн (бо тільки п'ять примірників можмо).

2. Хто здобуде до 31. мая 10 передплатників, що до того дня заплатять передплату бодай за піврік, діставатиме даром другий річник часопису ПРОБОСМ. Цн не обмежені.

3. Хто здобуде найбільше числа передплатників (від 5 до 10) свого села, дістане перше число "ЮНГОЗБІРНІ ПРОБОСМ" збірку поезій Юлія Борноша-Кумятського "В Карпатах Світав" з присвятою редакції часопису ПРОБОСМ. Цн не обмежені.

При цій нагоді заплюкаємо наших прихильників допомогти нам:

1. Матеріально через 1) вбирання і найменших пожертв на Пресовий фонд ПРОБОСМ, 2) здобуття членів основників і 3) приголошення себе за кольпортера свого села і околиць.

II. Дописуванням через 1) писання статей із національно-політичного, соціально-господарського і культурного життя українського народу Підкарпатті, 2) подавання інформацій про здобутки та страти нашого народу і 3) описи, як бореться наш народ із своїми варзигами.

Не забудьмо: Хто не знамі, той против нас! А тим нашим противникам мусимо доказати в місяці маї, що мари їх ауспіція, марії їх напади і наклепи, бо українська молодь утримає свій — перший і одинокий націоналістичний часопис на Підкарпатті — ПРОБОСМ!

Увага провідникам виправ на II. з'їзд народовецької молоді.

Редакція часопису підкарпатської молоді Пробоем задумує видати Альманах про II. з'їзд української народовецької молоді Підкарпатті, що відбудеться 1. липня 1934 в Мукачеві. Тому звертається до всіх організаторів і провідників, що вели виправи молоді із свого села на II. з'їзд до Мукачева, щоби негайно відправити до редакції Пробоем такі відповіді: 1. Назва села в окрузі, з якого виправа була. 2. Хто порушив: 1. Назва села в окрузі, з якого виправа була. 3. Хто в провадив до Мукачева. 4. Скільки осіб членів (а із пізньою, 5. Хто в провадив до Мукачева.

того скільки хлопців, а скільки дівчат). 5. Які організації брали в цю участь („Просвіта”, См. Пласт і т. п.), 6. Скільки виграє мала національних синьохових арапорів, 7. Чи мала оркестру, 8. Чи виступала на язді: з чим, коли і подати точну програму.

Всіх учасників Н. язду редакція просить, щоб надсилали зіздові фотографії, свої враження і спостереження і взагалі все, що могло би уйти до брошурки.

Дальше редакція ПРОБОЕМ одержала вищеперелічені справи від таких сел: Вишні, Студене, Великі Лучки, Голубинне, Драгово, Ірлява, Кальчики, Королево и Т., Невицьке, Нове Давидково, Нові Лучки і Синевір. А де інші села?

ВІСТІ.

Іменування.

Др Олександр Колесса іменованій звичайним професором Карлового університету в Празі. Проф. др. О. Колесса народився 24. квітня 1867 в Сопоті в Галичині. Р. 1895 габілітувався в Чернівцях для фаху української мови і літератури. Р. 1898 був іменований надзвичайним, а 1900 р. звичайним професором університету у Львові. Р. 1926 стався договорним професором української мови і літератури на Карловім університеті в Празі. Р. 1930 був іменований надзвичайним, а тепер звичайним професором філософічного факультету Карлового університету. Крім того проф. др. О. Колесса є професором Українського Університету в Празі, якого був ректором в роках 1921/2, 1925/6, 1927/8.

Нова книжка.

Давно ждана збірка поезій Юлія Боршоша-Кумятського „В Карпатах съїїтє“ вийшла в „Книгозбирні ПРОБОЕМ“. Книжка має 32 сторінки друку на гарнірній папері. Ціна 3 Кч. З вересня 3-50 Кч. Хто замовляє більше як 10 прямірників платить тільки половину порта. Замовити можна в адміністрації часопису ПРОБОЕМ і у шановного автора — Рахіві.

Гуртки прихильників ПРОБОЕМ

Дотепер засновані два гуртки прихильників часопису підкарпатської молоді ПРОБОЕМ: в Празі і Мукачеві. Ціллю гуртків є: 1. Моральна допомога через а) виснаження статей до часопису і б) поширення часопису. 2. Матеріальна допомога часописові через а) плачіння членських вкладок, б) роблення ріжких зборів і в) влаштування імпрез, тощо.

Проємо бажаючих народовців, що заснували б та вель такі гуртки у своїх місцевостях, зголоситися до редакції часопису ПРОБОЕМ.

Нечувана катастрофа.

Жахлива вістка рознеслася по світу, що в Ужгороді біля стації загоріли в стояках 24 особи. Це ті, що знайдені, а можливо, що ще буде знайдено більше. Були то українські робітники і робітниці, що прийшли з Верховини до Ужгорода шукати праці. Одні працювали по винницях, а інші ле довелося. В день працювали за низку ціну, а вночі спали за містом у соломі і сіні. Нещасники не мали навіть діроватої стріхи, під якою могли б переноочувати. Тим часом, як ужгородський „Галаго“ пишався величими і модерними палатами чеських пана!

Робітники вигралі.

В. Р.

Вісім тижнів страйкували українські робітники на Рахівщині. Вісім тижнів вели тижній бій з дирекцією державних лісів в Рахові за підвищення зарплати. Вісім тижнів голодували, але відмежали і спільними силами виграли бій. Дирекція була приневолена підвищити їм зарплату на десять процентів. С. А.

Справлення помилки.

В поведінні числі ПРОБОЕМ до статті „Сільським і столичним політикам“, не належать останні два речення від слова „Оціноючи... аж до... засадами“. Між статтею та тими реченнями не достачає слів: „Від редакції ПРОБОЕМ“; це спричинило, що „Українське Слово“, відповідаючи на ту статтю, поужило проти ПРОБОЕМ слова „плутанина“. Тому, перепрошуємо шановного автора

Бажаючи оживити літературну продукцію Конкурсова комісія при часопису підкарпатської молоді Пробоем виписує

КОНКУРС

на оригінальні поезії, оповідання, повісті і драми. Найкращі твори Конкурсова комісія відзначить цінами: 1. в сумі 1.000 кч, 2. 600—, 3. 300— кч, а крім того нагороджені твори, по умові з автором, ред. Пробоем своїм коштом надрукують. Твори з означенням „на конкурс“ просимо присилати до ред. Пробоем до кінця червня. Вислід конкурсу буде оголошений у вересневому числі час. Пробоем (1935). Обсяг збірки поезій, оповідань і драм повинен мати 40—60 друкованих сторінок форм. 8°, а повісті 60—80. Але не від скількості, а від якості буде залежати вислід конкурсу.

Інформації в цій справі подаватиме ред. час. Пробоем.

Конкурсова комісія п'ятьох.

Листування.

І. Е. — Оломоуць: Вислали.

І. Я. — Голубинне: Книги, що не розпродасте залишить тимчасом у себе.

О. К. і Г. Ф. — Ужгород: Вашу заяву взяли до відома. Також прилогу по 10—Кч. Сердечно дякуємо. Опублікуємо пізніше.

Т. М. — Діваки: Все, що надали на конкурс редакція одержала.

Союзівцям — Братислава: Старі числа вищлемо.

М. Р. — Драгово: Зміст засланої творчості на літературний конкурс часопису Пробоем мусить бути дзеркалом сучасних потреб нашого народу і за словом його надій на будуще. Вірші можуть бути довгі, короткі, поезія і т. п., головне, щоб була добра!

С. П. — Хомець: Повість на конкурс одержали.

В. Щ. — В. Студене: Вірно що селянин цікавиться часописом підкарпатської молоді Пробоем і що не мають. Але ми дарем більше числа відправити не можемо. Хай складаються і передплачують та читають спільно.

П. М. — Лютя: Бажаний список зашлемо.

Ю. Г. — Підгірря: Дайте про себе знати. Засклайте якісні відомості і статті.

М. О. — Буштино: Може Ви знайдли б між своїми товарищами що зважаються передплатників? Повідоміть! Тоді посылали б для всіх на Вашу адресу зважаючихся передплатників.

Д. К. — Ясіня: Заправили. Зробить, що можете.

С. Д. — Негрово: Число б, вичерпане.

Е. С. — Вульшинік: Дякуємо за нових передплатників.

І. І. — Білки: Тимчасом не розпродані числа залишать у себе.

Д. Б. — Прага: Використаємо пізніше.

Ю. Х. — Мукачів: Товаришу, всправді тебе інформували.

В. Л. — Ужгород: Проємо конкретно написати як в чому муз бути залитися тон і зміст та як інша тактика часопису муз бути?

О. І.—Дубрівка: Надіємося що вскорі переконаються в нашій правді, вості і правильності всі ті, що уважають нас тепер своїми „неприятелями“ чи „ворогами“ і стануть помагати нам поборювати перешкоди, що стоять на шляху, який вибрали для себе Пробоєм.

Боеvіr: Ніяких віршів від тебе ще не дістали. Пиши!

О. С.—Велятина: Взяли до відома. Фотографія не пропаде.

Ф. П.—Кальник: Напишіть! Але не сміє бути довше, як 2 сторони друку.

Просьбу Вашого брата до п. президента з браку місця не містимо.

Д. П.—Бовцаря: Дякуємо за нових передплатників. Радуємося, що то самі селяне!

Всім нашим передплатникам, читачам і прихильникам бажаємо щасливих і веселих Великодніх Свят. Редакція й адміністрація ПРОБОЕМ.

Всі на пресовий фонд!

Хто жертвує на пресовий фонд 100— Кč (і ратами, але мусить наперед заслати редакції заяву), стається основуючим членом часопису підкарпатської молоді Пробоєм. Всім іншим щира подяка.

До тепер маємо дальших таких основуючих членів:

57. Е. К. студентка техніки 100.
58. Маруся Соккова 100.
59. Др. Василь Шпак 100.

На пресовий фонд дальнє зложили:

47. Інж. Осип Дольний	50.
48. Др. Микола Кметь	20.
49. Др. М. Малинський	20.
50. о. Адальберт Добак	10.
51. Ф. Канюга	10.
52. В. Федорчак	5.
53. Стефан Прусак	5.
54. Евген Сидор	5.

А ХТО БУДЕ СЛІДУЮЧИЙ?

ОВСАН: I. K.: T. Ševčenkoví. - Ivan Konaševič: Národ. - Stefan Rosocha: Kravé povstání. - Zoreslav: Junák. - Zdali rozbijíme? - I. H: Co chce sociální demokratia na Podkarpatsku - Z dopisů: Osyp Kovač: Číslo nedopšalo. - Fedir Kurach: Dopis. - S. R.: Z tisku. - M. Riško: * * - Maksym Slyvka: Kain a Abel. - Studentský věstník: Mykola Pidmalivskyj: Těžký stav podkarpatského studentstva. - Vikentij Šandor: Čí jsme děti? - První literární pokusy: Básník a dílo. - Kronika. Jurko Bilanýuec: Filie spol. „Prosvita“ v Praze. - Správy. - Dopisování. - Tiskový fond.

ПРОБОЕМ

часопис підкарпатської молоді. — Виходить кінцем кожного місяця. — Редактує редакційний кружок. — Передплата в ЧСР: річно 10—кч., піврічно 5—кч., ціна поодинокого числа 1—кч., за границею річно 20—кч. — Газетові марки дозволені дир. пошт і телеграфів ч. 321594/VII-1933. Подається на Поштовий уряд 11.

Редакція рукописів не вертає і застерігає собі право статті та листи скорочувати або їх не містити. Число чекового konta 201.699. Відповідальний редактор, власник і видавець: Стеван Росоха, Прага IV-180. Адреса редакції адміністрації:

PROBOJEM, Praha IV.-180. 11. Pošt. schránka č. 9.

PROBOJEM

časopis podkarpatské mládeže. — Vychází ke konci každého měsíce. — Předplatné v ČSR: na rok 10—kč., na půl roku 5.—kč., cena jednotlivého čísla 1—kč., do ciziny ročně 20—kč. — Novinová sazba povolena řed. p. a t. čís. 321549 VII-1933.

Podává se u Pošt. úřadu 11.

Redakce rukopisy nevrácí. Ponechává si právo články a dopisy zkracovat aneb i netisknouti.

Číslo šekového účtu 201.699. Odvedný redaktor, majitel a vydavatel: Stefan Rosocha, Praha IV.-180. Adresa redakce a administrace:

Tiskárna František Loos, Vinohrady, Americká 41.